

Aktualizované požiadavky inkluzívnej edukácie na terciárnom stupni vzdelávania

Updated Requirements for Inclusive Education in Tertiary Education

Slávka Krásna, Silvia Barnová

Abstract

In the proposed study, the authors deal with the updated requirements for inclusive education in tertiary education in relation to available research findings from both Slovak and international scientific environments.

Keywords: Education. Inclusion. Inclusive education. Tertiary education.

Úvod

Predpokladáme ďalší rozvoj oblasti podpory zdravia a pohody študentov aj prostredníctvom inkluzívnej edukácie na terciárnom stupni. Detí a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a študentov so špecifickými potrebami postupne pribúda nielen z dôvodu vysokej kvality medicínskej gynekologicko-pôrodníckej či neonatologickej starostlivosti, zvyšuje sa aj kvalita pedagogicko-psychologických diagnostických služieb, postupov a nástrojov, zameraných najmä včasnú diagnostiku a následné prispôbenie edukačných (výchovno-vzdelávacích) podmienok potrebám všetkých edukovaných.

Aktualizované požiadavky inkluzívnej edukácie na terciárnom stupni vzdelávania v zahraničnom odbornom a vedeckom prostredí

Weedon a Riddell (2014) k európskemu vysokoškolskému vzdelávaniu a inklúzii študentov z nedostatočne zastúpených skupín vo vzťahu k bolonskému procesu konštatujú, že cieľom EÚ je prerušiť prepojenie medzi sociálnou triedou a vyšším vzdelaním pod vplyvom Open Method of Coordination (OMC), mechanizmu používaného na harmonizáciu sociálnej politiky v celej Európe. Vo vzťahu k vysokoškolskému vzdelávaniu prístup mäkkej správy OMC sa považuje za prostriedok na dosiahnutie cieľov sociálneho začlenenia v rámci Bolonského procesu. Na analýzu sa používajú údaje z Eurostatu a prieskumu Eurostudent úrovne účasti na vysokoškolskom vzdelávaní a rozdiely súvisiace so sociálno-ekonomickým postavením v celej Európe. Údaje ukazujú, že prístup k vysokoškolskému vzdelávaniu je silne ovplyvnený úrovňou vzdelania rodičov a skutočnosť, že vyššie vzdelanie prináša trh práce výhody vo všetkých európskych krajinách. Potom autori prezentujú štyri inštitucionálne prípadové štúdie, z rôznych krajín a sektorov vysokoškolského vzdelávania. Tieto prípadové štúdie ilustrujú inštitucionálnu stratifikáciu v rámci každej krajiny, pričom študenti v novších, odborne orientovaných inštitúciách s väčšou pravdepodobnosťou

pochádzajú z menšieho počtu sociálne zvýhodnené prostredie. Ukázalo sa, že OMC opatrenia sú len mierne účinné pri podpore rozšírenia prístupu pre nedostatočne zastúpené skupiny, keďže v oblasti vysokoškolského vzdelávania chýba súlad medzi politikou priority EÚ a jednotlivých členských krajín. Citovaní autori predpovedali, že finančné obmedzenie v celej Európe bude mať pravdepodobne negatívny vplyv na príležitosti pre nedostatočne zastúpené skupiny v terciárnom stupni vzdelávania.

Diaz-Vega et al. (2023) píšú, že trvalo udržateľný rozvoj možno plne dosiahnuť len s angažovanosťou a zapojením univerzít. Tieto inštitúcie sú dokonalým prostredím na podporu a zlepšenie trvalo udržateľného ľudského rozvoja takým spôsobom, že zo svojej vlastnej štruktúry a fungovania podporujú prechod k budovaniu mierových, spravodlivých a inkluzívnych spoločností. Na dosiahnutie cieľov musia univerzity riešiť tri oblasti kombinovaným a paralelným spôsobom: „Inštitucionálny manažment a riadenie“, „Vzdelávanie“ a „Vedenie“. V nadväznosti na vypracovanie štyroch kvantitatívnych a kvalitatívnych štúdií, ktoré sa venujú týmto oblastiam jednotlivo, sú prezentované hlavné spoločné závery, ktorých cieľom je ukázať cestu, ktorou sa musí univerzitný systém vydať, aby tieto ciele do 10 rokov dosiahol. Výsledky odhaľujú potrebu zamerať sa na rozvoj inkluzívnej univerzitnej kultúry založenej na základoch každej inštitúcie (poslanie, vízia a hodnoty), ako aj potrebu posilniť prepojenie s mimovládny sektorom. Podobne musí byť táto inkluzívna kultúra prierezová v strategických plánoch univerzít, aby sa zabezpečilo, že všetky akcie vyvinuté v tomto kontexte budú v súlade s predpismi Agendy 2030.

Z hľadiska aktualizovaných požiadaviek inkluzívnej edukácie na terciárnom stupni vzdelávania v zahraničnom odbornom a vedeckom prostredí konštatujeme široký fokus odborníkov. Z Brazílie spomenieme Beltrão a kol. (2023), ktorí sa zaoberali začlenením študentov so zdravotným znevýhodnením do brazílskeho terciárneho vzdelávania, Baider a Karpava (2023) predstavili koncept od rodiny po univerzitu a najlepšie postupy pre inkluzívne terciárne vzdelávanie.

Napr. citovaní autori skúmajú hodnotenie, rovnosť a inkluzívnu pedagogiku - Ajjawi a kol. (2023) - a v konkrétnom výskume sa sústredili na hodnotenie vplyvu diverzity a inklúzie na vysokoškolské vzdelávanie. Hodnotenie pre zaradenie do vysokoškolského vzdelávania je napísané tak, aby sa zabezpečilo, že žiadny študent nebude nespravodlivo alebo zbytočne znevýhodnený návrhom alebo dodaním hodnotenia. Autori sa zamerali na tri kľúčové oblasti: makrokontexty hodnotenia pre inklúziu: spoločenské a kultúrne perspektívy; mezokontexty hodnotenia pre inklúziu: inštitucionálne a komunitné perspektívy; mikrokontexty hodnotenia pre inklúziu: pedagógovia, študenti a medziľudské perspektívy. Tieto tri úrovne sa používajú na identifikáciu nových spôsobov mobilizácie sektora smerom k hodnoteniu na začlenenie systematickým a vedeckým spôsobom.

Preformovanie interakcie vo vyššom/terciárnom vzdelávaní (higher/tertiary education HTE) v súvislosti s výzvami inklúzie predstavili Hohenstein a kol. (2023). Citovaní autori píšú o tom, ako je alebo môže byť (pre)formovaná akademická komunikácia na interakciu, ktorá sa snaží byť inkluzívna. Inkluzívna interakcia vo vyššom/terciárnom vzdelávaní (HTE) zahŕňa, ale nie je obmedzená napr. titulky, zvukový popis, preklad do posunkovej reči, zjednodušený jazyk či univerzálny dizajn pre učenie. Študenti, ktorí zažívajú bariéry, si so

sebou prinášajú svoje vlastné zdroje a citlivosť na interakciu, komunikáciu a získavanie vedomostí. Výskum sa zaoberá komunikačnou zraniteľnosťou a stratégiami prispôsobenia, prežívaním menšinového statusu, pragmatikou asymetrickej, inkluzívnej, dostupnej a nezaujatej komunikácie v akademickej interakcii a súvisiacim výskumom univerzálneho dizajnu. Metódy zahŕňajú, okrem iného, multimodálne analýzy interakčných údajov, analýzy inštitucionálnych rozhovorov/textov/diskurzov/médií v HTE/univerzitách a výskum porovnávajúci medzinárodný pokrok v akademickej inklúzii. Autori sa zameriavajú aj na metodologické a teoretické úvahy, preklopenie priepastí medzi lingvistickou pragmatikou a štúdiami znevýhodnenia v HTE. Preskúmajú sa aj nové protichodné trendy v interakcii vo vysokoškolskom vzdelávaní, ako je snaha o väčšiu účasť a rastúca jazyková úzkosť.

Mosia a Phasha (2020) skúmali skúsenosti študentov a kvalitu terciárneho vzdelávania pre študentov so zdravotným znevýhodnením v Lesotho. Prístup k terciárnemu vzdelávaniu v najmenej rozvinutých krajinách, ako je Lesotho, je naďalej zriedkavou skúsenosťou pre osoby so zdravotným znevýhodnením, ktoré napriek prijatiu na štúdium zápasia so plnohodnotnou účasťou. Autori skúmali skúsenosti študentov so zdravotným znevýhodnením, ktorí študujú na Národnej univerzite v Lesotho. Na generovanie údajov bola použitá kombinácia individuálnych pološtruktúrovaných rozhovorov a diskusie v cieľovej skupine. Zistenia ukazujú, že rôzne dimenzie skúseností študentov sú negatívne ovplyvnené. Študenti so zdravotným znevýhodnením čelia problémom s mobilitou v dôsledku neprístupného bariérového prostredia; rozvrhy prednášok nie sú prispôbené potrebám študentov s problémami v oblasti mobility, nevidiaci študenti nie sú informovaní o fyzických bariérach a nie je riešená požiadavka študentov na úpravu ich internátu. Okrem toho, študenti nie sú podporovaní svojimi lektormi, zatiaľ čo niektorí sú vystavení šikanovaniu, ktoré zostáva nepotrestané a obeť nedostávajú žiadne poradenstvo utrpenej traumy. Tieto faktory ovplyvňujú blaho študentov a majú vplyv na ich akademickú účasť. Od študentov sa jednoducho očakáva, že budú dodržiavať neinkluzívne univerzitné pravidlá. Súhrn skúseností študentov, ak sa použije na hodnotenie kvalitného vzdelávania, poukazuje na nespravodlivý prístup k vzdelaniu pre osoby so zdravotným znevýhodnením. Štúdia dospela k záveru, že inštitúcia poskytuje nekvalitné vzdelanie, pretože nedokáže riešiť potreby podpory študentov so zdravotným znevýhodnením. Autori odporúčajú rozvoj politik a postupov, ktoré podporujú rovnosť a že skúsenosti študentov možno využiť na informovanie o tom, ako môže inštitúcia zlepšiť prístup a kvalitu svojich programov. Rovnako autori štúdie vyzývajú študentov so zdravotným znevýhodnením, aby presadzovali svoje právo na inkluzívne a spravodlivo kvalitné vzdelanie.

Vyššie uvedené podporuje inovované požiadavky inkluzívnej univerzity, medzi osvedčené postupy, ktoré možno nájsť v inkluzívnych postsekundárnych vzdelávacích inštitúciách, patria, ale nie sú obmedzené len na: inkluzívne služby s flexibilnými, širokými vzdelávacími a mimoškolskými možnosťami, možnosti navštevovania skupín nie sú obmedzené a študenti so zdravotným a iným znevýhodnením sa zapájajú do aktivít a organizácií v areáli, vrátane zamerania všetkých ostatných študentov. Fakultní a akademickí poradcovia predpokladajú kompetentnosť študentov so znevýhodnením a kladú vysoké očakávania. Študenti so znevýhodnením sú vnímaní ako prospešní členovia univerzitnej

komunity a sú takí uznávaní všetkými katedrami a organizáciami. V dôsledku interakcií so študentmi so znevýhodnením fakulta mení spôsob, akým vnímajú a prijímajú vývoj a poskytovanie učebných osnov svojho kurzu. Študenti so znevýhodnením sa zúčastňujú všetkých aktivít s flexibilnou podporou. Oddelené skupiny neexistujú.

Inkluzívne úpravy sa líšia od univerzity k univerzite. Ideálne, ale nie vždy typické úpravy môžu zahŕňať nasledovné:

- Individuálne vyučovanie a výber kurzov zameraných na študenta; výber študenta je prioritou a používajú sa metódy plánovania zamerané na človeka.
- Fakulta upravuje učebné osnovy a používa viaceré spôsoby poskytovania obsahu.
- Písomné materiály sa študentom poskytujú podľa potreby, okrem vizuálnej a zmyslovej podpory, ako je pohodlné osvetlenie triedy.
- Sylaby a informácie o kurze sú ľahko a prehľadne usporiadané.
- Študentom sú k dispozícii prispôsobené materiály, ako sú učebnice s veľkým písmom a knihy na páske.
- Povolenie absolvovať kurzy sa nelíši od povolenia pre rovesníkov bez zdravotného znevýhodnenia
- Univerzita je plne prístupná; fyzické bariéry boli odstránené, dvere majú regulačnú šírku, rampy a výťahy sú prítomné vo všetkých zariadeniach kampusu.
- Vstupné požiadavky, požiadavky na kurz a metódy hodnotenia sú upravené.
- Dodatočná podpora a služby

Hoci sa inkluzívna podpora líši podľa univerzity, príklady špecifických akademických služieb môžu zahŕňať peer mentorov, rovesnícke doučovanie od spolužiakov, predĺžený čas na testoch, predĺžené termíny zadania, školský špeciálny pedagóg, školský psychológ a podobne (podrobnejšie napr. aj The Lawrence B. Taishoff Center for Inclusive Higher Education, 2019.)

Aktualizované požiadavky inkluzívnej edukácie na terciárnom stupni vzdelávania v domácom odbornom a vedeckom prostredí

Z hľadiska aktualizovaných požiadaviek inkluzívnej edukácie na terciárnom stupni vzdelávania v domácom odbornom a vedeckom prostredí Sender a Polačková (2022) konštatujú, že inkluzívne vzdelávanie má zabezpečiť, aby každý jednotlivec, a teda aj jednotlivec so zdravotným znevýhodnením, mal právo študovať na vysokej škole zvolený študijný program, ak spĺňa základné podmienky prijatia na štúdium, ďalšie podmienky určené vysokou školou poskytujúcou zvolený študijný program a súvisiace podmienky. Práva ustanovené právnymi normami sú rovnako zaručené všetkým uchádzačom a študentom v súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania, diskrimináciou z dôvodu veku, pohlavia, sexuálnej orientácie, rodinného stavu, rasy, farby pleti, zdravotného postihnutia, jazyka, politického alebo iného zmýšľania, zakazuje sa aj príslušnosť k národnostnej menšine, náboženskému vyznaniu alebo viere, odborová činnosť, národnostný alebo sociálny pôvod, majetok, rod alebo iné postavenie. Univerzita vytvára aj všeobecne dostupné akademické prostredie vytváraním vhodných podmienok na štúdium pre študentov so zdravotným znevýhodnením bez znižovania nárokov na ich študijný výkon. Študent so

zdravotným znevýhodnením má podľa rozsahu a druhu špecifickej potreby nárok na podporné služby pred nástupom na vysokú školu a počas štúdia, najmä na zabezpečenie možnosti využitia špecifických vzdelávacích zdrojov; pre individuálne vzdelávacie prístupy, najmä individuálne vyučovanie vybraných predmetov pre žiakov so zmyslovým postihnutím; o osobitných podmienkach na plnenie študijných povinností bez zníženia požiadaviek na výkon štúdia; k individuálnemu prístupu; odpustiť školné v odôvodnených prípadoch, ak je štúdium dlhšie ako štandardná dĺžka príslušného študijného programu. Súčasná situácia na Slovensku naznačuje nedostatočnú akademickú angažovanosť študentov so zdravotným znevýhodnením, neakademických a akademických zamestnancov. Je to znepokojujúce, ale zároveň aj príležitosť. Existujú rôzne nástroje, ktoré môžu pomôcť inkluzívnemu úsiliu zviditeľniť problémy, ktorým čelia ľudia so zdravotným znevýhodnením a iné inkluzívne prepojené skupiny. Autorky opísali situáciu v konkrétnej verejnej vysokej škole - UKF v Nitre, ktorá sa predchádzajúci akademický rok zapojila do medzinárodného projektu, jeho hlavným cieľom bolo vytvorenie komplexného online kurzu pre konzultantov, koordinátorov a akademikov. Kurz ponúkol informácie o tom, ako pristupovať k študentom so špecifickými potrebami. Tento kurz potom môže byť upravený tak, aby pokryl rozmanitosť. Cieľom inklúzie vo vysokoškolskom prostredí je viesť študentov k samostatnosti, zvyšovaniu ich sebaúcty a čo najlepšej schopnosti uplatniť sa v sociálnom, školskom a neskôr aj pracovnom prostredí. Na základe vyššie uvedených informácií citované autorky predpokladajú, že hlavnou úlohou univerzít presadzujúcich inklúziu je: a) propagovať hodnotu inkluzívneho vzdelávania, b) riešiť nedostatok odborného rozvoja vysokoškolských zamestnancov v oblasti inkluzívneho vzdelávania, c) vypracovať analytický prístup, ktorý využíva miestne a národný kontext zohľadňovať pri zvažovaní rozvoja inklúzie, d) zamerať sa na zamestnancov, ktorí podporujú študentov na stredoškolskej a univerzitnej úrovni, e) zamerať sa na študentov a ich príslušné komunity na úrovni stredných a vysokých škôl, f) vytvoriť školiace a informačné systémy (prostredníctvom online kurz, komunitné stretnutia, diseminačné aktivity, študentské aktivity a projekty), ktoré budú slúžiť ako zdroj pre zamestnancov a širšiu komunitu, g) zapojiť vybranú marginalizovanú populáciu, aby získala lepší prehľad o tom, čo je potrebné na získanie prístupu a úspechu vo vysokoškolskom vzdelávaní. Autorky Sender a Polačková (2022) chcú zdôrazniť, že inklúzia nie je termín, ktorý možno použiť ako náhradu za koncept integrácie. Inklúzia je vyššou formou spolužitia heterogénnej spoločnosti založenej na pochopení a uznaní pozitívnych prínosov pre spoločnosť. Inklúzia ako proces, ktorému predchádza integrácia, ktorá ako forma spolužitia sama osebe na dosiahnutie inklúzie nestačí. „Inklúziu je možné dosiahnuť len zmenou myslenia každého jednotlivca v spoločnosti a nadšením prijať a prijať jedinca, ktorý je výnimočný svojou abnormalitou“. Ako tvrdia citované autorky, koncept integrácie vychádza z potrieb vysokoškolského študenta so špecifickými potrebami, koncept inklúzie sa zameriava na práva študenta so špecifickými potrebami.

Polačková a kol. (2023) realizovali porovnanie teoretických a empirických východísk orientovaných na podporu študentov so špecifickými potrebami na vysokých školách v Slovenskej a Českej republike. V terciárnom vzdelávaní, ako konštatujú citované autorky,

je pre študentov so špecifickými potrebami dostupné iba bežné vzdelávanie, čo znamená vytvorenie podmienok, v ktorých budú môcť rozvíjať svoj potenciál so silným inkluzívnym systémom podpory a za účasti kolektívneho tímu odborníkov, ktorí pracujú priamo aj nepriamo na univerzitách v oboch krajinách. Poradenstvo pre študentov so špecifickými potrebami je špeciálny typ profesionálnej služby, ktorej cieľom je poskytovať informácie, rady a odporúčania pri hľadaní riešenia problémov súvisiacich s osobnými alebo študijnými problémami. Toto poradenstvo prebieha v univerzitných poradenských a podporných centrách najmä verejných vysokých škôl. Jeho hlavnou úlohou je zvyšovať podiel úspešných absolventov a predchádzať neúspechom a zanechaniu štúdia. Cieľom je podporiť motiváciu študentov a pomôcť im riešiť problémy, s ktorými sa stretávajú. Ponuka poradenských služieb na verejných univerzitách a verejných vysokých školách je dnes už ich štandardnou súčasťou. Tieto služby pokrývajú niekoľko typických a základných tém. Vysokoškolské poradenstvo sa zameriava na učenie, psychologické, sociálne, prípadne sociálno-právne, špeciálno-pedagogické a kariérne problémy. Študijné poradenstvo pre uchádzačov a študentov so špecifickými potrebami je zamerané na poskytovanie informácií, rád, odporúčaní a riešení problémov súvisiacich s optimálnou voľbou vzdelávacej cesty vedúcej k vhodnej profesii. Ako píše Poláčková a kol. (2023) poradenstvo v terciárnom stupni je zamerané na: • poskytovanie informácií o študijných programoch (prezentácie, dni otvorených dverí a pod.), • pochopenie svojich vlastných záujmov a schopností, • organizovanie prípravných kurzov na prijímacie skúšky, • pomoc pri adaptácii na univerzitný štýl počas prvých pár mesiacov a podobne. Univerzitné poradenské a podporné centrá fungujú ako vstupný bod pre jednotlivcov, ktorí majú zdokumentované poruchy učenia a fyzické alebo psychické špecifické potreby (t. j. študenti so zrakovým, sluchovým, telesným znevýhodnením, vývinovými poruchami učenia, poruchami reči a jazyka, poruchami správania a emočná porucha, porucha autistického spektra, chronické ochorenie a duševná porucha alebo choroba). Koordinátori služieb pre špecifické potreby sa snažia poskytnúť študentom so špecifickými potrebami primerané študijné prostredie a zabezpečiť, aby univerzitné programy a aktivity boli prístupné jednotlivcom so zdravotným znevýhodnením. Inkluzívne aktivity boli obohatené o psychologické, sociálne a právne poradenstvo. Výhody inkluzívneho vzdelávania pre študentov so špecifickými potrebami: • diagnostika už nie je cieľom – zamerať sa na schopnosti, nie na znevýhodnenia. • odlišnosť je jednou zo „zložiek“ normálneho života – každý študent má silné, slabé stránky a výzvy. Inklúzia im dáva možnosť učiť sa vlastným spôsobom, • inkluzívne vzdelávanie rozvíja vyššiu úroveň akceptovania a rešpektovania rozmanitosti a podporuje postoje rešpektu, porozumenia a empatie, • profesionálny rozvoj akademických a neakademických zamestnancov, zlepšenie pedagogických a komunikačných zručností, • inklúzia si vyžaduje obsahovú komunikáciu a spoluprácu medzi akademickými pracovníkmi, administrátormi, poradcami a študentmi, inklúzia zlepšuje ich kolaboratívne schopnosti, • inkluzívne vzdelávanie má za cieľ lepšiu prípravu všetkých študentov na skutočný úspech v komunitnom živote, zamestnaní atď., konštatujú Poláčková a kol. (2023).

Záver

Ako píše Poláčková a kol. (2023) medzi základné podmienky inkluzívneho vzdelávania vo vysokoškolskom prostredí patria:

- Spolupráca – prostredie pre „zdravú“ inklúziu je interakcia medzi rôznymi participáciami na vzdelávaní (študenti, akademickí a neakademickí zamestnanci).
- Dosiahnúť – dosiahnutie inkluzívneho vzdelávania sa uskutočňuje porozumením a akceptovaním všetkých študujúcich, vrátane porozumením a akceptovaním ich rozdielov.
- Engage – prilákanie záujmu študentov o vysokoškolské vzdelávanie ponukou programov stredoškolským vedcom.
- Zúčastnite sa – hlas každého je vždy vypočutý a rozhodnutia sa robia so študentmi a nie za nich.
- Užite si – zábavu (t. j. vysokoškolské vzdelanie) bez akýchkoľvek ťažkostí a stresu.

My konštatujeme, že postavenie študentov so špecifickými potrebami v terciárnom vzdelávaní, najmä s ohľadom na inkluzívnu edukáciu a interakčný prístup vysokoškolských učiteľov (podrobnejšie napr. Sirotová, 2013; Sirotová a Michvocíková, 2021; Sirotová a Michvocíková, 2022; Sirotová a Šebeň Zaťková, 2022; Sirotová, Šebeň Zaťková a Michvocíková, 2022) sa po efektívne realizovaných opatreniach – podľa nášho názoru – zmení, a to k lepšiemu. Rovnako, ako má koncept inkluzívnej edukácie isté špecifiká, aj koncept inkluzívnej edukácie na terciárnom stupni, má v domácom i zahraničnom publikačnom portfóliu také zastúpenie, ktoré poukazuje na túto tému ako multidimenzionálnu kategóriu, čo poskytuje odbornovo-vedecko-výskumný priestor pre rozsiahle interdisciplinárne rozpracovanie a skúmanie.

Štúdia vznikla v rámci riešenia projektu KEGA č. 004UCM-4/2022 Podpora zdravia a pohody študentov prostredníctvom inkluzívnej edukácie na terciárnom stupni.

Bibliografia

- Ajjawi, R. et al. 2023. *Assessment for Inclusion in Higher Education*. Taylor & Francis; Routledge. ISBN 978-1-00329-310-1. <https://doi.org/10.4324/9781003293101>
- Baider, F. - Karpava, S. 2023. From family to university: Best practices for inclusive tertiary education. In: *Glottodidactica*, 50(1):29-53. Adam Mickiewicz University, Institute of Applied Linguistics, 2023. <https://doi.org/10.14746/gl.2023.50.1.3>
- Beltrão, K. I. et al. 2023. Inclusion of students with disabilities in Brazilian tertiary Education. In: *Ensaio*. 31(120). <https://doi.org/10.1590/s0104-40362023003104164>
- Diaz-Vega, M. et al. 2023. Keys to Build an Inclusive University System: The Case of Spanish Public Universities. In: *Social Sciences (2076-0760)*. Jan2023, Vol. 12 Issue 1, p11. <https://doi.org/10.3390/socsci12010011>
- Hohenstein, Ch. et al. 2023. Reshaping interaction in higher/tertiary education (HTE) under the challenges of inclusion. In: *18th International Pragmatics Conference (IPrA), Brussels, Belgium*. Online: <https://hdl.handle.net/11475/27285>

- Lawrence, B. 2019. TAISHOFF CENTER FOR INCLUSIVE HIGHER EDUCATION. *What is Inclusive Higher Education?* Online: <https://taishoffcenter.syr.edu/about/inclusive/>
- Mosia, P. A. - Phasha, T. N. 2020. Student Experience and Quality of Tertiary Education for Students with Disabilities in Lesotho. In: *Journal of Student Affairs in Africa*, 2020, v8 n1 p13-28. ISSN: 2307-6267. <https://doi.org/10.24085/jsaa.v8i1.4179>
- Poláčková, V. a kol. 2023. Support for students with specific needs in Slovakia and in the Czech Republic = Podpora študentov so špecifickými potrebami na Slovensku a v Českej republike. In: *Slavonic Pedagogical Studies Journal : the Scientific Educational Journal*. Nitra : Slovenská Vzdelávacia a Obstarávacia. Roč. 12, č. 1, s. 2-13. ISSN 1339-9055. <https://doi.org/10.18355/PG.2023.12.1.1>
- Sender, B. – Poláčková, V. 2023. Inclusion in Higher Education in the Slovak Republik. In: *AD ALTA : journal of interdisciplinary research*. Hradec Králové : Magnanimitas akademické sdružení. Roč. 12, č. 1, s. 151-156. ISSN: 2464-6733. <https://doi.org/10.33543/1201151156>
- Sirotová, M. - Michvocíková, V. 2022. Identifikácia záujmu o štúdium študijných odborov pedagogického zamerania v súčasnej vysokoškolskej edukácii = Agnoscation of university students interest in the teaching education at universities in Slovak Republic. In: *Edukácia*, 2021. Roč. 4, č. 2. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, ISSN 1339-8725, s. 63-70.
- Sirotová, M. - Michvocíková, V. 2022. Application of Concepts of University Education in the Educational Process from the Perspective of Inclusive Pedagogy at Slovak Universities. In: *Proceedings of The IRES International Conference*. Bhubaneswar : Institute for Technology and Research. s. 43-47. ISBN 978-93-90150-32-8.
- Sirotová, M. – Šebeň Zaťková, T. - Michvocíková, V. 2022. **Profesijné kompetencie vysokoškolského učiteľa - možnosti vzdelávania vysokoškolských učiteľov** = Professional competencies of university teacher - the possibilities of university teachers education. In: *Profesijný rozvoj učiteľov vysokých škôl ako nástroj podpory učenia sa študentov*. Bratislava : Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta. Katedra pedagogiky. s. 117-128. ISBN 978-80-225-4954-7.
- Sirotová, M. – Šebeň Zaťková, T. 2022. Development of university teachers' professional competencies. In: *EDULEARN22 - 14th International Conference on Education and New Learning Technologies*. Palma : IATED. s. 5011-5019. ISBN: 978-84-09-42484-9. ISSN: 2340-1117. <https://doi.org/10.21125/edulearn.2022.1197>
- Sirotová, M. 2013. Vysokoškolský učiteľ - vzdelávateľ v pregraduálnej príprave učiteľov = University teacher - educator in pre-gradual teacher training programme. In: *Szkoła twórcza w odtwórczym świecie* Kraków : Wydawnictwo Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. s. 310-318. ISSN 2300-2689. ISBN 978-83-935373-4-1.
- Šebeň Zaťková, T. A kol. 2023. Vyučovacie metódy podporujúce inkluzívne vzdelávanie. In: *Sborník z mezinárodní konference ICOLLE 2022 : Omnes, omnia, omnio pro 21. století*. Brno : Mendelova univerzita v Brně, 2023. s. 233-243. <https://doi.org/10.11118/978-80-7509-922-8-0233>
- Weedon, E. - Riddell, S. 2014. European higher education, the inclusion of students from underrepresented groups and the Bologna Process. In: *International Journal of Lifelong Education*. 33(1), 26-44. <https://doi.org/10.1080/02601370.2013.873211>

doc. JUDr. PhDr. PaedDr. Slávka Krásna, PhD., Ph.D.

Vysoká škola DTI, Katedra školskej pedagogiky a psychológie

Sládkovičova 533/20, 01481 Dubnica nad Váhom

krasna@dti.sk

doc. PhDr. PaedDr. Silvia BARNOVÁ, PhD., MBA.

Vysoká škola DTI, Katedra školskej pedagogiky a psychológie

Sládkovičova 533/20, 01481 Dubnica nad Váhom

barnova@dti.sk